

**CIHM
Microfiche
Series
(Monographs)**

**ICMH
Collection de
microfiches
(monographies)**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1999

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

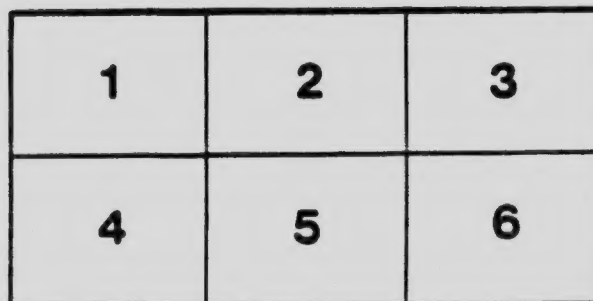
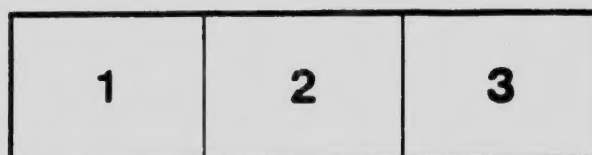
Ukrainian National Federation Library
Toronto

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol ➡ (meaning "CONTINUED"), or the symbol ▼ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

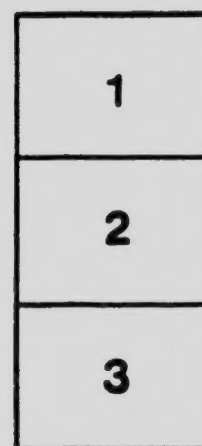
Ukrainian National Federation library
Toronto

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

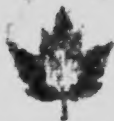
Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole ➡ signifie "A SUIVRE", le symbole ▼ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

385

- 02

212

Українська Ветеранська Асоціація
Українська Ветеранська Асоціація
WINDSOR, ONT.

ХІНСЬКА ЦАРІВНА

ПЕРЕКАЗАВ

Т. ФРИЗ

ВІННІЦЕГ, МАН.
З ДРУКАРНІ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ
1916.

ПЕРША І НАЙСТАРША КРАВЕЦЬКА РОБІТНЯ В ВІННІПЕГУ.

РОДИМЦІ — ЧИТАЙТЕ

та перекажіть всім своїм рідним і землякам, що коли захочуть убрання доброго тривкого і модного, щоб зайшли до нашої першої і найліпшої фірми кравецької.

Робітня заложена том

Через свою точність совітність і добру роботу зєднала собі узнане навіть в чужинців.

В нас отримаєте також убрання готові на всі пори року і дость дешево. Можете також замовляти поодьнокими шгуками. Робота і обслуга наша вишні всіх вдоволяюча.

Заходіть на адресу:

**The Ruthenian Clothing and
Tailoring**

905 Main St.

Winnipeg, Man.

С. ЮСЬКІВ, властитель.

212

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.
UKRAINIAN VETERANS' ASS'N.
WINDSOR, ONT.

ХІНСЬКА ЦАРІВНА

ПЕРЕКАЗАВ
Т. ФРИЗ

ВІННІЩЕГІ, МАН.
З ДРУКАРНІ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ
1916.

ХІНЧІВКА
Укр. Ветерани
УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.
UKRAINIAN VETERANS' ASSN. —
WINDSOR, ONT.

1.

Сонце вже добре нахилилось до заходу, коли перед воротами Пекіну, головною місто Хін, стрітились два чоловіки. Один з них був ще молодий, шляхотного лиця, в короткій одежі, другий виглядав вже на старшого чоловіка.

Оба мали одну гадку: минути один другого, однак нечаянно зайшли собі дорогу і зараз роздалися їх оклики:

— Князь Каляф!

— Барак, слуго мій!

Нараз старий чоловік притиснувся пальцем до губ і оглянувся кругом.

Всюди було тихо.

— Я не Барак тут називають, — говорив він тихіше — не Барак, а Тисав! Але.., хіба очі мене завели! Чи справді бачу перед собою мого милостивого князя? Отже неправдою є, що говорили люди? Неправдою, немов то вся родина князя Тимура загинула в боротьбі?

— Неправда це все, що говорять про нас! — відказав молодий чоловік. — Єсьм Каляф, син твого нещасного хана. Отже повірив народ в нашу загибель? Це є для

нас добре; наш ворог не буде нас слідити. Скажи мені тепер, як ти дістав ся до Пекіну?

— Боги, що дозволили мені тебе, мій князю, тут побачити, завели твого вірного слугу в столицю великого хана хінського! Коли князь з Тифлісу, твій ворог, став воювати нашу державу, я утік до Астрахану, щоб матір твою ратувати. Дарма не було її там! В Астрахані дізнав ся я, що все військо Тимура, твого батька, розбите, а він сам з родиною погіб в борбі. Я плакав по втраті мого князя, а видячи, що все пропало, зібрав, що мені було найдорожше, і пішов в світ за очі. Три роки блудив я по світі, вгінди боги завели мене сюди. В Пекіні служив я вірно одній вдові, а опісля она стала моею женою. Звідки я і що за один ніхто тут не знає. Своїй жінці сказав я, що єсьм перського роду, а називаюсь Тасан. Живем обое щасливо, хоч убого. Не увіриш, пане мій, як радуюсь, що тебе, за котрим так довго слези проливав, бачу ніні і де?... в Пекіні! Яким робом ти тут зайшов?

— Слухайже, коли цікавий! — сказав Каляф. — Перше однак, прошу тебе, не кажи нікому в тім місті, хто я і якого ро-

УКРАЇНСКА СТРЕЛЕЦЬКА ПТОМАДА
Гурток 9, 12.
5000 HAN VETERANS' ASSN.
WINDSOR, ONT

ду! По битві під Асрахе дом, в якій стра-
тили ми свою державу, поспішив я з бать-
ком до нашої палати. Скоро позбирали ми
наші жемчуги і дорогі камінні та разом з ма-
терією утікли. В сільській одежі перебігли
ми пустиню і гори. Бог один знає, що ми
перетерпіли! В кавказьких горах розбіша-
цькі Маляндрини зрабували нам всі дорого-
цінності, лише з житем нас пустили. Те-
піли ми голод і холод. На плечах мусів
нести го батька старого то немічну ценьку.
Добили ся ми до якогось татарського міста
і тут ходив я за прошеним хлібом, щоб
лиш дорогих родичів при житю удержати.
Нове лихо! Хан з Тифлісу, не давши віри
народним поговіркам про нашу смерть,
розказав по всіх землях нас слідити. Ли-
ше скорою угечею змогли ми уратувати
ся...

— Досить сего! — закричав Барак, пе-
рериваючи оповідане князя. — Досить, бо
серце моє трісне з болю! Могучий князь в
такій нужді!...

— Прийшли ми до краю Карачанів —
говорив далше Каляф — і тут служив я їх
князеві наймитом в городі. Там бачила ме-
не Адельма, донька князя Кайкобада, і
здавало ся жалувала мене... Нараз якийсь

злий дух підшешнув її батькови, щоб ішов з війском воювати могучого Альтовма, володаря Хін. Всяко про се розказують. Я чув, що хінський володар розбив його силу, його край забрав собі, а Альдему з сестрами утопив в великій ріці. Я з родичами утік до иншого краю, де заробляв для них на щоденний хліб. У тім краю і тепер перебуває твій князь і твоя княгиня в найбільшій нужді. Полишив я своїх родичів, а сам аж сюди, до Пекіну, зайшов щоб затягнути ся в полки хінського царя. Може тут найду лучшу долю та осолоджу послідні дні мого батька і невеньки старої! Зупинивши ся в Пекіні, не знав я, де дінусь, аж якась бідна невіста дала мені в своїй хатині захист. Оттам тая хатина!

І Каляф показав рукою на малу хатину, що тулила ся до горбка на передмістю хінської столиці.

— Там?! — здивував ся Барак. — Сеж моя хата! Се моя жена приняла в свою хату мого пана!

— Благослови богів, що дали тобі добру жену! — відказав князь. — Тепер прощай, іду в місто, бо зачуваю, багато там чужинців зібралось; якесь сьвято мабуть готує ся в Пекіні. При тій нагоді покажу

ся великому ханови, щоб жертвувати йому свої услуги.

— Не йди, пане мій, до міста! Там діють ся тепер страшні річи!

— Що такого?

— Не знаєш, князю, що через доньку великого хана весь край заливає ся слезами?

— Га, я вже чув щось про се! — підхопив Каляф. — Вже давнійше говорено в краю Карачанів, що нечувані річи діють ся в Хінах. Через се імовірно і князь Кайкобад стратив жите... Так говорить простолюдин, а ми мусимо сміяти ся: бо щож там такого могло би діяти ся?

— Донька великого хана, Турандота, — став розказувати Барак — так гарна, що многі князі бажали собі її за жінку. Дарма, про жадного з них вона і думати не хоче! Через се і нещасте, все...

— Чув я вже щось в тім роді — перебив Каляф — се лиш казка! Сміятись тій годі!

— Не казка се, але правда! — закликав Барак. — Великий хан хотів свою єдину доньку віддати за якогось князя, щоб запевнити своїй державі наслідника по собі. Та Турандота так незлюбила мужчин,

що і думати не хоче про мужа для себе. Через те старакчі ся о ню князі нераз наїздили Хіни силою, много крови пролило ся, але се не довело до нічого доброго. Великий хан, хотий побивав сих загніваних князів, але все таки бажає собі, щоб донька вийшла за муж. „Я старий вже“, — говорив він раз до доньки — „крім тебе не маю вже дітнй. Вибери собі котрого з князів за мужа, а через тое буде кінець війнам і мене старого розвеселиш. Колиж не хочеш, так дай яку раду, щоб не старали ся князі о твою руку, а тоді і умирай собі про мене!“ Царівна вигадала ось що: „Коли — каже — схоче о мене якийсь князь старати ся, нехай збере ся у нас рада державних мужів. Я задам тому князеві три загадки: коли розвяже їх, я буду його жінкою; колиж ні, має наложити головою“. Цар згодив ся на се і присягнув, що стане після її волі. Гадав собі батько, що коли один або двох князів стратять голову, не буде більше смільчаків, котрі еще пробували би розвязувати загадки...

Я гадаю, — заговорив Каляф — ні один не повинен був знайти ся такий, котрий хотівби виставляти свою голову на небезпеку.

— О, князю! — відказав сумно Барак.
— Поглянь на ось тії ворота! Бачиш?

Каляф глянув і страшний вид представив ся его очам. На воротах виднів ся цілий ряд людських голов!

— Ось тії голови — шепотів Барак — се голови князів, котрі не могли розв'язати загадок.

— Страшно! — кликнув Каляф. — І може бути такий нерозумний, котрий хотівби сю відьму за жінку!

— Не кажи так, князю! Турандота е так чарівної краси, що всякий на її вид голову тратить. Навіть наймудрійший, якого світ знає, князь самаркандський, дав ся так її красою очарувати, що став перед радою...

— І не був в силі розв'язати загадок?
— спитав князь.

— Ні! Ось і йому мають нині голову стати. Чи чуєш голос труби? Звіщають, що голова його вже відлетіла!

І справді чути було, як в мурах міста гуділа сумно і страшно труба, мов звіщала смерть, але і остерігала zarazом перед нею.

Каляф зітхнув глибоко. Оповідане Барака зробило на него дивне вражінє.

— Дивні говориш мені річи! — обізвав ся вкінці. І можуть жити ества, як Турандота, без любови, без людських чувств!

— Моя жінка — відказав Барак — має доньку, яка є невільницею царівни. Вона розказує, що Турандота лиш мужів ненавидить, для всіх же інших є вона добра і лагідна...

Настала хвиля довгої мовчанки, котру перебив Барак...

— А ось Ісмаїл, товариш нещасного князя самаркандського!

Через хвилю наближив ся до них Ісмаїль. Єще хвилювали від жалю і розпуки його груди, ще слези котили ся обильно по його лицю.

— Скотила ся голова!... О, чому і я не погиб з ним!

Барак похитав сумно головою.

— Нащо ж допустили ви, щоб він став перед радою?

— Ох, я відраджував, молив, та не слухав мене! — заривав голосно Ісмаїл.

— Ну, тихо вже, тихо! — утихоміркован його, як міг, Барак. — Успокойте ся!...

— Не мож! Я бачив його смерть. Його послідні слова мов канжал прошивали мое серце. „Не плач!“ казав мені, коли вже

сокира висіла над його головою. „Умираю радше, коли не можу з нею найдорозшою злучити ся. Нехай мій батько не памятає мені сего, що без його позволення я тут забрив... і не попрацавши з ним, гину. Покажи ему сен образ, а він певно простить мені!“ При сих словах нещасний мій пан передав мені отсей образ...

Ісмаїл виняв з за пазухи образ і глядів на него через довгу хвилю, а відтак кинув його гет від себе.

— Проклятий образ! Лежи тут в порох, потоптаний! О, коб я міг її саму так розгортити!...

По сих словах нещасний Ісмаїл, не пращаючись навіть, пішов дальше мурмотячи проклони на голову хітської царівни.

Каляф тимчасом похилив ся на землю, щоб підняти образ, на яким була представлена Турандота.

Скорим рухом руки хотів Барак не допустити, щоб Каляф заглянув в образ.

— Що робите! — закликав він; коли князь підніс вже образ з землі. — Киньте се! Не могу дозволити, щоб ви дивились на сю відьму.

— Дай покії! — відказав усміхаю-

чись Каляф. — Чи думаєш, що я так скоро піддаюсь яким вражінням? Або чи образ, змальований чоловіком, зможе у мене розбудити яке глибоке чувство? Не бійся!

— На богів, не заглядайте до образу! — з розпучкою крикнув Барак, але вже було за пізно.

— Чудо! — крикнув князь, глянувши на образ. Що за ангельська краса! Що за розкіш, мати її за жінку!

Князь зовсім заглубився в оглядання образу.

Барак ломав руки!

— Тепер або ніколи! — заговорив инow Каляф. — В сій хвили можу або щасте найти, або голову стратити. Мушу добути собі сю царівну і царство її, або... Чогож мені без неї жити? І так важке се жите! Барак, слуго мій вірний, чуєш, я стану перед радою...

— О, колиб я сєї хвилі не дожив був! — місто відповіді заголосив Барак.

— Що тобі плакати? — вговорював князь свого вірного слугу. — Ніхто мене тут не знає.... Ти нікому не скажеш... Хто знає, може вже боги не стануть мене переслідувати, може пощастить, а тоді...

— Схирино, — крикнув нараз Барак —

ходи по мені до помочи!

Ті слова були сказані до жінки, котра якраз переходила недалеко, а почувши поклик Барака, направила ся до него.

— Що я бачу?— здивувала ся жінка, поглядаючи на Каляфа. — Се-ж мій гість! Де він так спішить?

— По смерть собі пішов! — заривав йому в слід Барак. — Не пусти жінко!

Та вже було за пізно. Каляф зник за брамою Пекіну.

II.

В просторій кімнаті царській запанував незвичайний рух. Тут і там вештають ся чорні муриви і порядкують салю.

Наставник стоїть на середині і нагає до поспіху...

— Окорше, скорше, звивайте ся! Упорядкуйте трон, де сидіти буде його ханське величество!

— Що тут нового? Чому так скоро причите кімнату?— спитав де-хто наставника.

Наставник не відповідає, але накликає до поспіху.

— Вісім крісел для панів докторів там

на заді поставте! Вскорі проявиться царівна і її батько, могутий Альтомв! Знов один князь хоче стратити свою голову!...

Чорні люди увивають ся, розстеляють дивани, змітають порохи, ставлять крісла.

Через хвилю дав ся чути з далека хінський марш. Се знак, що цар наближає ся.

Чорні люди і наставник зникли з кімнати, мов під землю запали ся.

Розтворили ся бічні двері, а через них увійшла ханська сторожа т. є. прибічні жовніри царські. За ними появилось кісьмох докторів, всі в святочних строях, і заняли місце за царським троном. Двох міністрів завело Альтовма, царя хінського, до престола, а коли він заняв своє місце, міністри склонили ся перед ним глибоко до землі і стали против його трону.

На даний знак музика затихла, а великий хан озвав ся такими словами:

Коли, вірні слуги мої, скінчить ся моє горе? Ледви поховали тіло князя Самарканди, а вже нова жертва наближає ся, щоб серце моє закервавити. Донько моя недобра, ти родила ся, щоб мені безнастанну муку задавати! Проклинаю сю хвилю, коли я заприсягнув, що стане ся після її

волі! Женихи не хотять відстрашити ся за гадками. Зломати присягу не мож і ради нещастю найти годі!

— Що тут радити? — озвав ся один з міністрів. — Хиба на таке право можна присягати? Бував я всюди по світі, а тако го звичаю нігде не бачив! Колиб про се роз казати в Європі, всі висміялиб таке право!

— Таргаліе! — запитав хан міністра. — Чи були ви у сего нового смільчака?

— Був, ваше величество! — відказав міністер. — Був і жалко мені стало сего мо лодця, бо ей Богу, не бачив я еще такого князя! Серце мене болить, коли згадаю, що він прямо на заріз іде!

— Проклята година, коли я присягнув своїй доньці! — закликав хан. — Многі жертви приказав я ставити богам, щоб про світили розум молодця, та щоб помогли йому розв'язати клятї загадки. Закличте сего молодця сюди!

Кількох зі служби кинулось сповнити приказ великого хана.

Небавом появил ся Каляф в супроводі сторожі. Він прикликнув перед ханом і приложив, на знак почитання для царя, руку до свого чола.

— Стань, нерозумний молодче! — ска-

зав хан, міряючи Каляфа через довгу хвилю від ніг до голови. — гарний молодець, аж за серце хватає! Скажи, нещасний, хто ти, з якого краю?

Каляф мовчав хвилю, відтак сказав:

— Дозволь, царю, що замовчу своє ім'я!

— Як-то, з яким лицем хочеш старатися о царську доньчу?

— Княжа кров пливе в моїх жилах! — відказав Каляф. — Пізнійше виявлю свій рід і докажу, що есьм гідний твоєї доньки. Тепер зроби мені ласку і дозволь, що замовчу свій рід!

— А що булоб, — питав далі Альтовм — колиб ти розв'язав загадки, а негідний був моєї доньки?

— Тоди, о царю, звелиш мені відрубати голову. І тепер є в місті одна душа, що знає мій рід і буде свідком...

— Добре, нехай буде по твоєму! Послухай однак царя, що з трону молить тебе: утікай з міста, не виставляй свого життя на смерть нехибну! Вимагай у мене половину царства, а дам тобі, лиш уходи звідси! Досить проклонів висить над моєю старою головою. Коли не страхаєшся свого нещастя, нехай мое зворушить тебе! Пожалій

мене: нехай не проклиная своєї доньки, що є жерелом мого нещастя...

— Не хочу, о царю, половини твого царства, — відказав Каляф — не хочу панованя. Хочу лише твоєї доньки або смерти!

Відтак стали міністри просити Каляфа, щоб покинув царівну, щоб утікав геть, бо з певністю Турандота його жінкою не буде, а він, Каляф, молодою головою наложитись... Дарма!

— Турандота або смерть! — заодно відказував Каляф.

— Нехай стане ся, що має бути! — сказав вкінці цар Альтовм. — Нехай увійде моя донька!

Розтворили ся другі двері, через них увійшло кілька невольниць, а за ними, в товаристві двох інших невольниць, з'явилась сама Турандота, заслонена чорним серпанком.

На її привіт встав цар з трону, а всі інші попадали лицем до землі.

Турандота сіла побіч царського стола.

— Хто сей новий зухвалець, — озвала ся, — що хоче відгадувати мої загадки? Хиба мало еще було примірів, що ніхто не був в силі їх відгадати? Хиба мало еще го-

лов красить столичну браму?

— Ось він, сей, молодець! — сказав Альтовн, вказуючи на Каляфа. — Шляхотний сей князь достойний є щоб і без загадок ти віддала йому свою руку...

Царівна через довгу хвилю гляділа на Каляфа і о диво! Якесь незнане чувство зродилось в її душі на вид сего молодця...

— Золимо, шепнула вона до своєї невільниці, — що мені є? Єще жаден з княжевичів, що перед радою ставали, не здужав зворушити мого серця, як сей! Хиба він яку чародійну силу знає!

Невільниця зрозуміла, що у царівни стала любов проявляти ся...

— Три легкі загадки — шепнула до неї — і кінець!

— Збожеволіла! А моя честь?

Коли Турандота так говорила з Золимою, инша її невільниця заодно вдивлялась в лице Каляфа, немов пізнавала його відкись...

— Ні, се не сонна мрія! — говорила вона в своїй душі. — Се він сам, сей, що наймитом у мого батька Кайкобада служив! Він князь! Не помиляло ся тоді мое серце! Воно говорило, що сей наймит не простого роду!

Князю! заговорила вкiнці царівна, звертаючи ся до Каляфа. — сще час вийти з сеї кiмнати! Лиши мене в мирi! Я не така зла, за яку мене мають. Хочу лише вільною бути. Нiчiєю жiнкою не хочу бути! По всiй Азiї бачу, як кожда жєнщина гнє ся в неволи мушци. Тому я довiлка царя, хочу пiметити ся на мушцинах. Нєна виджу їх, не хочу нiчо про них знати. Свою волю i свободу бороню не брутально силою, але розумом! Бо i чому я маю бути власностiю одного, коли можу бути вільна як сонце на небi?..

Так говорила царівна, та Каляф дєе при своїм стояв.

— Або вона моею жiнкою, або не жити менi! — було його провідною гадкою.

Бачили всi, що не зможуть лiдвести Каляфа від його наміру, теж цар дав знак, щоб Турандота задала свої загадки.

Царівна встала з трону.

— Слухай, — каже — княжевичу, моя загадка: .. є зелєне дерево. Вово старiєсь i відновляєсь. На тiм деревi родять ся дiти i умирають старцi. Се дерево одним боком шукає сонця, другим відвертає ся від него. Чи знаєш, що се за дерево?

Скiнчивши загадку, царівна сiла на

троні, а очі всіх присутніх звернули ся на Каляфа.

Він мовчав, відтак поклонив ся царівній...

— Щасливий був би я, — сказав по хвали — колиб не було у тебе, царівно, труднійших загадок! Дерево, що старієсь і знов відновляєсь, що на ній родять ся діти і умирають старці, що одним боком шукає сонця, а другим відвертаєсь від него, се земля наша!

— Земля, так є се земля! — закликали.

Царівна озлобилась...

— Що, він хоче мене побідити!? О ні, з другою загадкою не пійде так легко!

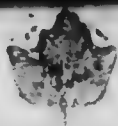
І вона задала другу загадку.

— „Малий образець, сам собі світить і блищить; не змалював його маляр: а сам, що захоче, малює собі“. Чи знаєш, княжю що се за образець?

Каляф надумував ся хвилю, а відтак розв'язав загадку...

— Образець, що сам собі світить і блищить, що його маляр не змалював, він сам, що захоче, малює... се око!

— Око, око! — закликали радісно всі присутні. — Колиб еще одну і скінчить ся все!

— Сину мій! — закликав цар. — Вий вай богів, щоб допомогли тобі послідну загадку розв'язати!

Турандота стояла мов вкопана.

— Честь моя пропаде! Єще одна і... пропало все! Княжевичу, — сказала голосно до Каляфа, — я раджу тобі відступати, поки єще час, уратуєш жите! Третої загадки не відгадаєш! Відступи прошу, бо смерть твоя!

— Колиб я міг, сто разів умер би за тебе! — відказав Каляф. — Говоря третю загадку!

— Сам ти засудив себе на смерть! Нехай буде твоя воля! Слухайже третої... „Як називає ся річ, яку не всі одізнати знають, а яка однак найдізнійша є? Вона по-своячена з мечем, а однак крови не проливає; вою землю завоює, а однак не заколотить спокою; раз в році найбільший цар держить її в руці.“ Коли не вгадаєш сеї річи, утікай звідси як найскорше!

Сказавши се, царівна здерла з лица свого серпанок і доперва тепер побачив Каляф її незвичайну красу.

— Краса, якої світ не бачив! — закликав в найвисшій одушевленю.

— Ох, — роздались численні голоси по

кімнаті — він голову стратить! Не зможе вже зібрати своїх гадок. Все пропало!

— Молодче! — жалісно закликав цар.
— Успокійся, подумай: чей удасться тобі
еще отсею загадку відгадати!

Каляф прийшов згодом до себе, наду-
мався і виголосив з найвищою радістю.

— Царівно, чи не плуг є сею річкою,
якої раз в році хінецький цар уживає?

— Плуг, плуг, се є плуг! — закричала
ціла товпа. — От і все весіллям закінчить ся!

— В святиню підемо богам дякувати!
— відозвав ся і цар. — Більшої радості
не зазнав я в своїм життю. Чи чули? До свя-
тині всі! Моя донька єдина вінчатись буде!

Турандота, що доси мов задурена сиді-
ла, зірвалась нараз...

— Не хочу бути його жінкою! Се були
за легкі загадки! Нехай ще раз стане пе-
ред радою!

— Не може бути! — відказав цар. — Пі-
сля закона, на який я богам кляв ся, моло-
дець, що розв'язав загадки, має одружити
ся з тобою... В святиню!

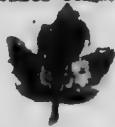
— Не буду його жінкою! — заридала
царівна. — Нехай і піду до святині, але
вже буду знати, як відобрати собі життя,
поки стану його подругою.

І Турандота блиснула кинджалом.

— Царю,— сказав Каляф приклякаючи — дай своїй донці еще трохи часу, якого собі бажає! Бо і як мавби я з нею жени-
ти ся, коли вона не чує до мене любови? Я стану завтра опять перед радою і задам її загадку. Коли не відгадає, буде моею жінкою; колиж вгадає, я головою наложу.

— Згода!— закликала царівна.— Якаж твоя загадка?

Чи знаєш князя,— став говорити Каляф — що наймитом служити був приневолений, що за прошенням хлібом ходив, щоб вижити своїх родичів старих, що раз почув себе щасливим, але опісля еще більше горе придавило його? Чи знаєш, яке ім'я його, а яке його батька?

УКРАЇНЬСЬКА СТРИЛЕНЬКА ПІОМАХ

III.

— Золимо моя, радь, коли можеш, я мушу вгадати його загадку! Инакше пропаде моя честь, соромом окрию ся завтра перед радою...

Так говорила Турандота до своєї невільниці.

— Не знаю, як радити моїй княгині — відказала Золима. — Я рада б з душі дати яку раду... Не моя тут голова! От краще поспитати би Адельми, вона скорше знайде вихід.

— Адельма? А, приклич її сюди!

Адельма, якої хотіла ся порадити царівна, сиділа тогди в своїй кімнатці та роздумувала над подіями, які лучили ся сьогодні.

Вона була невольницею Турандоти, вона, що колись була також царівною! Її батько, Кайкобал, володів великим краєм. Добре памятає отсего наймита, якого не раз жалувала. Її серце казало, що він не сотворений до праці, до якої його уживано. Не помилила ся. Пізнала його нині. Якій шляхотний, який гарний!

— О, колиб він мій міг бути! — зітхнула в глибині дупі Адельма. — Він має дістати ся тій гадині, яку так ненавиджу! Не діжде ся того! Нехай що хоче буде, а не буде він її! Крайний час звернути ся мені до діла! Мушу підмовити його до утечі зі мною, або... Але ні, він мусить згодити ся на се!

Коли так Адельма думала, увійшла Золима і сказала, що царівна велить при-

звати її до себе.

— Адельмо! — закликала Турандота на зустріч своїй невільниці. — Роби, що можеж, щоби я вгадала загадку, яку він мені задав!

— Ну, вгадати, хто є сей князь, що му сїк багато терпіти, не тяжко! — відказала невільниця. — Се він сам є сим князем! Але яке ім'я його батька, буде нелегко! Хотят і тут дасть ся щось зробити!

— Якже, як? — живо спитала царівна.

— Чи чула моя панї, що він казав? В Пекїні є одна душа, котра знає його рід!

— Правда!

— Треба отже вислїдити сю людину, потім не жалїти нї гроший, нї...

— Кілько буде треба гроший, стїлько дам! — відказала царівна.

— Треба вислати довірників, котрі найшли би чоловіка про якого він говорив...

— А кол илостивий цар дізнав ся про се? — запитала Золима.

— Хиба ти доввсесї йому! — відрубала Адельма. — Маємо ворогів в нашїм окруженю! — долала, звертаючи ся до царівни.

— Отже за ворога має мене моя панї? — з докором відказала Золима. — Нехай знає Адельма, що ворогом не можу бути!

На доказ того скажу, що чула я від мами. Вона приходила перед хвилиною до мене і сказала, що сей княжевич у неї перебуває. Муж мої мами, Тасан, знає його добре...

— Приятелько моя! — закликала Турандота до Золими. — Тепер бачу, що ти мені найбільше допоможеш!

— Треба вислати довірників до Тасана і якоюбудь ціною добути з него тайну! — сказала Адельма.

Турандота вийшла з кімнати, видала потрібні прикази і вернула до своїх невільниць.

Вже було добре по півночі, а Турандота сиділа в товаристві Золими і Адельми не думаючи навіть класти ся до сну.

Часго зривала ся з місця і ходила нетерпеливо по кімнаті. Вичікувала.

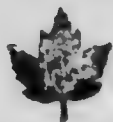
— Ідуть! — шепнула Золима.

Запанувала глибока мовчанка.

Відчинили ся двері, сторожа привела Барака, чи як його тут називали, Гасана. За ним пхнув воїн до кімнати його жінку Скирину і еще старика якогось.

Приведені були бліді і перестрашені. Лиш Барак глядів сміло царівні в очі.

— Сей є Гасав? — спитала Турандота, вказуючи на Барака. — А се його жінка?

УКРАЇНЬСЬКА СТРИЛЕЦЬКА ГРОМАДА

Гурток ч. 12.

UKRAINIAN VETERANS' ASSN. —
WINDSOR, ONT.

Хто є сей старик?

— Підозрілий! — відказав один із сторожі. — Захопили ми їх, коли всі трое змовлялись...

— Неpravду говориш! — крикнув Барак. — Сего чоловіка не знаю! Переходив біля нас, коли єпачі твої, царівно, надбігли і в купі з нами його забрали.

— Вже ми розвідаємо ся, хто він такий! — сказала царівна. — Слухай-но, Гасан! Я чула, що у тебе ховає ся один князь. Коли скажеш, як він називає ся і його батька, дам тобі за се много золота; будеш жити спокійно і ти і жінка твоя!

— Не знаю про кого говориш! — відказав Барак.

— Скажи по добрій волі! Не схочеш, на муки дам тебе! Чи бачиш, кільки блискучих кинджалів слуги мої мають?

Вони, що привели Барака, повитягали кинджали і ждали приказу царівни.

— Оцеї ножі прошиють твоє серце, коли не скажеш, про що тебе питаю. Вибери-рай!

— Умру, а не скажу! — відказав Барак. — Обнизити його груди і приложити йому ножі до гiла! — приказала Турандота.

— Він скаже, скаже! — заридала Скири-

на і кинула ся до мужа.

— Проч!— крикнув Барак і трутив її від себе.— Через твій довгий язик вся біда!

Через хвилю обнажили Барака до тіла і блиснули над ним остроми ножами.

— Не руй його!— закричав старець, що до сеї пори мовчав.— Я сам скажу, як називає ся княжевич, про якого питаєте!

— На богів!— з розпущею вистогнав Барак.— Ні слова! Красше смерть!

— Не хочу, щоб ти за него тернів!
(Огже сей княжевич...

— Старче!— відізвав ся еще раз Барак.— Нехай вперед царівна присягне, що волос з голови княжевичеви не спаде, коли буде знати його рід!

— Присягаю, що я сама нічого злого йому не зроблю!— заклпкала Турандота, звертаючи ся до старця.— Можеш сміло говорити, що знаєш про княжевича!

— Се є син мій!— сказав старець.

Барак стрепенув ся і хотів здержати старця в виявленю тайни.

— Не говори, коли лорогий тобі твій син!— закричав до него.— Ся відьма фальшиво присягнула! Вона сама не заподіє йому лиха, але...

Тут кількох посіпаків царівної кинулось до Барака і заткали йому рот, щоби більше не міг говорити.

— Се твій син, говориш? — питала царівна старця. — Якже тебе звуть? Кажи все, а пущу тебе на волю і багатством наділю...

Та старець не міг вже слова проговорити; глядів лише неустанно на Барака, котрого воїни силувались вивести з кімнати.

Втім дали знати, що наближаєся сам великий хан. Турандота веліла чим скорше занести і Барака і старця в підземні льохи.

Альтом урійшов до кімнати Турандоти і дав знак, що хоче лишити ся сам з донькою.

— Дигино моя! — став він говорити, коли вже всі вийшли. — Знаю добре, чому так пізно в ніч сон не бере ся тебе. Роздумуєш, якби то розвідати ся про рід шляхотного молодця. Дармо однак ломить свою голову; він походить з дуже далеких сторін і ніяка душа тобі про него не може нічого сказати...

— Мушу знати його тайну! — рішучо відказала донька.

— Сама сего не дізнаєш ся, але я бать-

ко твій, хочу ратувати твою славу. Коли згодишся бути його жінкою, я виявлю всю тайну...

— Хибаж ти знаєш сего княжевича?— здивувалась Турандота.

— Глянь на сей лист!— відказав цар, витягаючи кусень записаного паперу. — Недавно що приніс мені його посол. Тут все є написане. Та лиш тоді прочитаю тобі його, коли схочеш потішити свого нещасного батька, та віддась княжевичови свою руку.

Царівна довго мовчала; було очевидне, що тяжку борбу вела в своїй душі сама з собою.

— Ні, отче! — сказало вкінці. — Не буду його жінкою. Вже і так соромом окрила ся твоя дівка в радї...

— Длятого я хочу ратувати свою доньку! — відказав Альтовм. — Та і сего шляхотного молодця на хочу погубити. Коли не годишся отже бути його жінкою, дам тобі еще одну раду. Ти будеш знати його рід і розвяжеш загадку перед радою, але він, княжевич, не може через тое потерпіти. Найкрасше, я пішлю ще нині зараз по слів до него і перекажу, що ти все знаєш та щоб він спасав ся утечю, коли не хоче

потерпіти смерти.

Та царівна не з таких була, щоб її могли зворушити батьківські слова: вона хотіла віднести повну перемогу над Каляфом. Все ще мала надію, що або Адельма або Золима зможуть її помочі відкрити тайну!

— Заховай, отче, свою тайну! — обізвалася трохи згодом до царя. — Я сама відкрию правду!

— Роби, що знаєш! — закликав його Альтовм і вийшов з кімнати.

Турандота зараз по виході батька прикликала Адельму і Золиму.

— Сестри мої! — стала їх просити. — Що хочете, робіть, а я мушу до рана все знати! Інакше моя смерть! ..

— Не бійся, царівно! — потішала її Адельма. — Все, надіюсь, добре скінчиться. Ось що перед хвилиною вислала я до княжевича Скирияу і загрозила їй, що, коли не розвідаєся від нього тайни, Гасан, її чоловік, потерпить муки. Чи зле я зробила?

— Знаменито! — кликнула царівна. — Ти єдина моя приятелька!

— Се ще не все! — говорила далі невольниця. — Колиб її навіть не удалось з нього правди добути, я сама до нього пійду і... побачиш, царівно, не верну без нічого.

Тепер прашай, мушу спішити. Ходи Золи-
мо!

IV.

Тисячі зьвізд блимали на небі, окру-
жаючи вінцем золотого батька, що раз за-
думчиво споглядав в долину, то знов усмі-
хаючись, вислав м'яккі лучі своїй старшій
сестрі.

Каляф відчинив вікно і вдивляв ся в
простір тихої ночі. За кілька годин мали
скінчити ся отся ніч, що ділила його від
хвилі в якій рішить ся його судьба. Ніч до
ходила кінця, а він не міг заснути. Десять
в далекі зторони відлетів його сон.

Не була се боязнь, котра не давала б
йому замкнути очі. Бо і чого мав він стра-
хати ся? Навіть гадка, що може треба бу-
де покласти голову під топір, не тревожи-
ла його!

Відступив від вікна і став холити ско-
ди і назад по кімнаті.

По хвили ніжне чувство наповнило його
душу.

Она буде його! Турандота буде його.

го жінкою! Немислиме прецінь, щоби вона відгадала загадку, яку він їй задав! В цілім Пекинї одна єсть лише душа, Гасан, що знає його рід. А Гасана Каляф добре знає, не зрадить він сеї тайни нікому!

Щось зашелестіло за дверима. Каляф звернув туди свою увагу і побачив там свого слугу.

— Не спиш еще? — спитав його.

— Не сию, бо приказали чувати над тобою, пане!

— Можеш безпечно спати. Нічо мені лихого тут не може стати ся.

— О, невір, пане, вічним духам! Вони не суть тобі приятелями!

— Не бій ся, кажу! Йди на спочинок, бо ото ніч кінчить ся, а я очей до рана не сплющу!

— Пійду, бо сон докучає. Однак еще раз прошу тебе: не вір вічним духам!

Се сказавши, слуга відійшов на спочинок.

— Про яких він мені духів тут говорить! — подумав собі Каляф, коли остав ся сам в своїй кімнаті. — Хочби і були і то у великій силі, не могли би вирвати мені з душі тайни. А се найважніша річ! Чого мені більше, страхати ся?

Зачинив вікно і знов ходить по кімнаті.

Гадки за гадками, немов хмари не небі, пересували ся через його голову. Поволи і они стали лїннїві. Типина, яка кругом царювала, стала колісати княжевича до сну.

— Нехай кілька годин передрімаю ся! — подумав вкінци Каляф і усїв на тапчан.

Голова його клонилаєь що раз низше. Лиш очі боронили ся перед сном, заодно вдивляючись перед себе, чи не побачить яких вічних духів.

Тихо відчинили ся двері і увійшла завинена хусткою Золима і тихим ходом наближала ся до Каляфи.

— Хто ти, маро!? — скрикнув зриваючи ся княжевич.

— Приятелькою гвоею! — відказала Золима. — Мене прислала сюди Турандота.....

— Турандота? — підхопив Каляф. — За чим вона тебе посилає? Она не може мати до мене діла!

— Як раз від неї приходжу! — відказала Золима. — Мушу тобі сказати, що знаменито умієш підбивати собі серця женщин. Турандота, котра доси не хотіла о

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА

Григор ч. 12.

— UKRAINIAN VETERANS' ASSN.

WILSON, ONT.

жаднім мужчині думати, заодно про тебе говорить і тебе жалує. Мабуть щось більшого з сего буде... Вже я се добре зміркувала!

— Чого ж їй від мене треба? — перебив їй нетерпеливо Каляф.

— Зараз скажу. Отже у неї зродилося нове чуттєво зглядом тебе. Лип не сміє сего виявити перед сьвітєм, поки не знає..., чи ти можеш бути її гідний.

— Про се дізнає ся скоро сьвіт! — сказав Каляф немов байдуже.

— О, се її найбільше непокоїть! — закликала Золима. — Колиб знала твій рід, іменно чи королєвська в тобі кров пливе і як твій рід величає ся, була би спокійною в душі. Позаяк, але може бути, що ти підшпаваш ся під княжу шкіру, а в дійсности рід твій негідний єсть...

— Скажи своїй царівні, що може бути певна мого королєвського роду!...

— Але слухай, пане мій, яке єсть серце у царівни! Она любить тебе, тому не хоче, щоб дав ти голову, коли не зможеш доказати своєї благородности... Тому або зараз покинь ханську столицю, не очікуючи рана, або вияви її свій рід! Коли покажеш ся достойним для доньки великого ха

на, не потребуеш нічо і так бояти ся; вона удасть перед радою, що цілком не знає тебе і ти... возьмеш її собі за жінку!

— О ти! — закричав Каляф до Золими.

— Ти, що облесними словами хочеш вирвати мені тайну з душі! Та знай, що не удасть ся твоїй царівні підступ. Недалеке рано все виявить. Можеш відійти, звідки прийшла! Чого ще чекаєш? Чи думаєш, що будеш в силі зворушити мене запевненнями любови, яку твоя пані для мене відчуває? Ошибаєш ся і ти і Турандота...

— Прощай отже — відказала Золима, звертаючи ся до виходу — але знай, що царівна буде мати жаль до тебе!...

Єще в дверях остановила ся невольниця, мемов дожидала, чи Каляф не заверне її, не скаже чого так бажала!...

Та він поклав ся на своїм тапчані і не звертав на Золиму ніякої уваги.

По якімсь часі сон цілком заволодів Каляфом.

Тогди то в друге відчинили ся двері і увійшла Адельма і стала приглядати ся сплячому княжевичеві.

— Спи, дорогий хлопче, — зашепотіла коло його ложа — спи! Не хочу перебивати тобі солодких мрій, які колинуть душу

твою. Занадто дорогий мені еси! Яке у него благородне лице — говорила півголо-сно... — як усміхає ся. Аж за серце бере!

Нараз Каляф прокинув ся.

— Знов мара не дає мені спокійно ді-ждати рава! — закричав, дивлячи ся зло-бно на Адельму. — Йди собі звідси! Ти певно хочеш дізнати ся тайни, якої не змо-гла вирвати мені з серця твоя попередни-ця... Кажу, тобі, ти не знайдеш більше під-лесних слів від неї, щоб мене побідити! Йди і дай мені хвилю спочати!

— Князю, не пізнаєш мене? — стала говорити невільниця. — Придивись мені-близше: не бачив ти в житю своїм такого-лица?

— Адельма! — скричав здивований Ка-ляф. — Адельма, донька князя Кайкобада, у якого я наймтом був! Чи се можливе, щоб ти одна із семи доньок його, котрі всі за вмерлі уважають ся, сама одна уратува-ла ся від смерти?

— Так, Каляфе! — відказала Адельма, бо вже певна була, що його самого перед собою має. — Есьм донькою Кайкобада і сама одна з семи дочок його остала ся я-еще межи живими. Як се стало ся, зараз розкажу. Як звісно тобі, мому батькови жи-

лось цілком добре в його державі. В кружку родини був люблений, а від сусідних володарів зазнавав спокою; всі відносили ся до него з великим поважанем. Тоди то пішла чутка, що у хінського хана єсть донька, на диво хороша, про яку старали ся многі князі. Та она и чути про жадного з них не хотіла. Богато з обиджених її відмовою князів находило силою ханські землі, та в сих походах їм не щастило: всі майже потратили в бою з Альтовмом своє житє. Тогдиги якийсь злий дух нашептав мому батькови, щоби і він стрібував змїрити ся з хінським царем. Ох, не можу навіть з болю висказати, що натерпіла ся наша родина після програної битви, яку звів мій батько над берегами биетрої ріки з полками Альтовма. Мій батько став жертвою своєї нерозваги: в цвітї житя злетіла його голова. Мої сестри, межи ними і я, стали утікати судном на другий берег води. Зміркували се вороги та давай за нами гонити. На нещасте наше судно перевернулось і ми стали потанати. Не спасла ся ні одна з моїх нещасних сестер. Лиш мене, на лихо і горе, виратував сам хан ворожий. По скінченій борбі, дав мене Альтовм своїй донці Турандоті на послуги. І так дошка

князя Кайкобада мов підла невільниця му-
силь сповняти прикази ненависної собі ца-
рівної... Я, що таке саме право маю до па-
нованя, як вона... я маю дивити ся в її очі
немов вірний пес, що хотів би угадати ба-
жання свого пана! О ганьба і сором, якого
вже довше знести не можу!

— Не плач, Адельмо! — утихомирю-
вав її зворушений Каляф. — Чей не по ві-
ки будеш зносити сором і надій ся, що мо-
же вже завтра вільною станеш... Боги, що
все переслідували мене, окажугь мені зав-
тра свою ласку. Турандота не розв'яже моєї
загадки і ставе моєю подругою. Тоди,
Адельмо станеш нашою сестрою, або...
вернеш по своїй волі в батьківську зем-
лю...

— Не хочу дожидати завтрашнього дня!
— закликала Адельма. — Не хочу з ласки
царівної відзискати свободу!

— Як то? — здивував ся Каляф.

— Нині еще хочу бути вільною, зараз!
І то разом з тобою хочу бути вільною! —
відказала Адельма з натиском, дивлячи ся
прямо в очі Каляфа. — Розумієш? З тобо-
ю стану вільною! Инакше не треба мені
волі... О, Каляфе! Коли ти служив в бать-
ка мого підлим наймитом, нераз я проли-

вала слези через тебе. Я догадувала ся, що ти з благородної родини походиш ти жалїла над твоєю сумною долею. Батькови не смїла я згадувати про тебе. І в неволи нераз плакала я за тобою... Нараз ти з'явив ся. Чи повіриш, як настрашила ся я гадки, що ти мїг стати жертвою сеї кровавжидної львиці?

— Не говори так про Турандоту! — обурив ся Каляф.

— Ти любиш її! — скрикнула Адельма і закрила лице обома руками. — Се страшно! Але нї, ти не можеш її любити. Она смерти твоєї бажає!

— Нехай умру, коли она не хоче мене! — відказав сумно Каляф.

— Ти не можеш умерти! — закликала Адельма. — Не можеш умерти, бо есть еще душа, яка любить тебе. Розумієш? І я мусїла би за тобою умерти, бо я люблю тебе!

— Ти любиш мене?

— Я люблю тебе! Тому мусиш зараз готувати ся в дорогу з мною. Там конї нас чекають. Все прилагоджене до дороги. Не надумуй ся довго, бо всяка проволока може тобі бути погубною. Ніч кінчить ся.. Чи бачиш, вже сїріє на сходї!

Каляф похитав сумно головою.

— Ні, Адельмо, не пійду звідси! Тут хочу умерти...

Адельма заломала руки.

— Чи можеш ти її любити, сю гадину зрадливу!? — стала його зговорювати. — Слухай, що тобі скажу: Заким я прийшла до тебе, вона казала спіймати твого знакогого Ганаса, щоб від него дізнати ся про твій рід...

— Ганас не зрадить моєї тайни! — сказав Каляф.

— Але і ще одного старця з ним привели до царівної, а сей на вид мук, які його дожидали, признав ся, що єсть твоїм батьком...

— Мій батько? — закричав без тям нещасний Каляф. — І казав сей старець, що звесь Тимур?...

— Тимур? Ні, не сказав, бо надійшов хан Альтовм і донька казала занести твого батька в тюрму... бо перед ханом бояли ся мучити його допитами.

— Отже не все еще пропало! — закликав радісно Каляф. — Рано вже близько, нічо не дізнає ся.

— За скоро радуєш ся, князю! — сказала Адельма. — Не знаєш еще відьми,

якою єсть Турандота! Знаєш, що придумала? Коли батько твій не виявить її твого роду, постановила вислати до тебе двацять воїнів, котрі затопляють ножі свої в твоїй крові...

— Боги! — закричав Каляф. — А я нещасний думав, що ви вже не станете мене більше переслідувати! О дочко змії, що так підло позбути ся мене хочеш!

— Чи еще можеш любити її? — знов говорила Адельма, чуючи, що ось віднесе перемогу над нещасним. — Чи еще хочеш чекати до ран? Збирай ся скоро, а поки сонце вирине з поза гір, ми вже будемо далеко в степах...

— Дарма! — вистогнав Каляф. — Не буду ратувати утечу марного життя! Тут остану, щоб глянувши еще раз в лице її, віддати голову під топір...

— Алеж не будеш її бачити! Тут погинеш від кинджалів насланих воїнів...

— Нехай вже буде, що має бути! — рішачучись на все відказав Каляф. — Тут жити буду кінця...

— Пропадай же марно. Каляфе, сину Тимура, коли погордив моею любовію! — закричала злобно Адельма, забираючи ся до

виходу. — Памятай однак, що Туркмоту своєю не будеш звати.

УКРАЇНСЬКА СТРЕЛЬЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.
— UKRAINIAN VETERANS' ASS'N.
WINDSOR, ONT.

V.

Вже стало благословити ся на світ.

Каляф дожидав, поки прийдуть поці-
паки царівної, щоб розшматувати його ті-
ло.

Не довго чекав. Прийшло кількох у-
зброєних воїнів.

— Вже рада зібрана — сказав найстар-
ший з них — і тебе пане, дожидає!

— То перед раду мене поведете? —
спитав Каляф, недовірливо споглядаючи на
воїнів. — Не маєте приказу мене тут заби-
ти?

— Хто міг таке говорити! — закликав
старшина. — Таж головою відповідаємо
за твое жите!

У Каляфа вияснило ся лице і іскра на-
дії зажевіла в його душі.

— Ведіть мене перед раду! — сказав
майже веселий.

Воїни, взявши Каляфа в середину, по-
вели його в царську палату.

Тут вже всі були зібрані. Альтовм си-

дів на престолі, а Турандота, як і вчора, заняла місце побіч него.

За царським престолом сиділо вісьмох докторів, а перед царем по обох боках стояли міністри.

Очи всіх присутних звернули ся на прибувшого Каляфа, котрий, побачивши перед собою царя і його доньку, упав перед ними на коліна і не смів підвести на них своїх очей.

Всі зібрані Сули весело настроєні. Вони любили чужого княжевича і були певні, що нинішня проба закінчить ся весело для всіх. Були певні, що Турандота не відгадає загадки, яку завдав її Каляф, а через тоє мусить стати його жінкою.

Альтовн чув себе нині щасливим. Лиш він оден знав рід сего молодця. Він був гідний звати ся ханським зятем!...

Оба міністри поглядали то на Каляфа то на Турандоту і значучо підсьміхали ся, немов хотіли собі сказати: „Ся, що всіх побіджала, нині покірною стане!“

Доктори мовчали: не мож було вичитати, що думали собі. Імовірно угадували, що, коли Турандота не відгадає загадки, чужий княжевич возьме собі її за жінку.

— Тарталіс! — обізвав ся в кінци цар

до міністра. — Відчитай, що постановили боги!

Міністер відчитав книгу, дав їй поцілувати іншому міністрови, відтак зробивши глибобокий поклін перед ханом, став читати...

— Незвісний молодець, що має себе сином князя, відгадав три загадки, які задала йому найяснійша царівна, донька синовця, а через те повинен був стати її мужем. Коли однак она на се не згодила ся, забажала другої проби. Великий хан, її батько, ідучи за голосом богів, дозволив, щоб друга проба наступила нинішнього дня. Однак не царівна незнакому княжевичови, але сей послідній її має дати загадку. Коли вона відгадає, незнаний молодець потерпить смерть; колиж стане ся інакше, він возьме собі її за жену...

Скінчивши читане, міністер знов зробив глибокий поклін цареві і поставив книжку у стіп престола.

Каляф,, не стаючи, підвів очи на Турандоту. Вона була бліда і тремтіла на цілім тілі.

— Скажи, царівно, — зашепотіла стояча побіч неї Адельма — що знаєш рід зухвалого молодця! Чи бачиш, як побідно він

уєсміхає ся? Чи хочеш стратити всю честь, якою так довго величали тебе?

Кругом панувала мовчанка.

— Скажи, доню, чи знаєш ти отсего молодця і батька його? Скажи ти ратуй свою славу!

Очи всіх присутніх звернули ся на царівну.

Лице Турандоти, що перше було бліде, тепер набрало давньої краски. В її очах виявила ся давня рішучість. Вона встала з престола і на диво всім наблизила ся до клячучого молодця.

— Встань Каляфе, сину Тимура! — сказала в голос.

Немов громом ражені, всі присутні остовпіли.

Цар стратив голову. Каляф спустив очі до землі, доктори не виявили ні страху ні здивованя.

Лиш Адельма тріюмфувала.

— Не будеш моїм, але і її не будеш! — говорила в душі.

— Встань, Каляфе! — в друге обізває ся царівна і подала молодцеві руку. Чувство любови, якої не відчувало мое серце, виявляло ся тепер зглядом тебе. Я не можу оперти ся йому! Всіх твоїх поперед-

ників я побідила, тебе не можу; не була я навіть в силі розв'язати твою загадку. То, що знаю, Адельма сказала мені...

Альтевм, що доси мов сам не сів на престолі, порозумів вкінці цілу річ.

— Честь і слава вам, боги! — закликав. Скінчить ся моя мука! Чогож стоїте? — до дав весело, звертаючи ся до всіх присутних. — До святині пійдемо, подякуваги богам за велику ласку, якою вони нас нині наділили...

В тій хвили отворили ся двері.

Перед радою появили ся нові гості. Був се Барак, котрий держав за руку сивого старця і Скирина, котра несміливо поступала за своїм чоловіком.

— Батько мій! — крикнув Каляф, підбігаючи до старця. — Чи бачиш, яке щасте найшов твій бідний син!

Заворушило ся все, що жило,

— Батько його! Батько його! — дали ся чути голоси.

— Так! — сказала голосно Турандота. — Сей бідний старець є князь Тиму, що стратив свою державу в борбі з астраханським князем. Відтак мусів зносити нужду разом з сином своїм а моїм будучим мужем.

Поблагословиж, старче, свої діти! — додала, звертаючи ся до князя Тимура.

Тут приступив Альтовм і взявши під руку старця, завів його до свого престола.

— Тепер приступіть, діти! — сказав в кінци до Каляфа і Турандоти. — Нехай вас старечі руки поблагословлять!

Старий Тимур лиш руки простягнув над їх головами, не могучи від зворушення і слова сказати.

— Ходім, — обізвав ся за тое голосно Альтовм — ходім до святині, а священник повинчає там молоду пару і принесе богам жертву!

Се сказавши, пійшов з Тимуром наперед, а за ним, побравши ся за руки, поспішали Каляф і Турандота.

Тоді доперва отямили ся і доктори, та прилучили ся мовчки до походу.

КАЛИНА.

Жили собі дід та й баба. Мали вони діточок двое, дві донечки. Старшу звали Ганусею, а молодшу Олесею.

Гануся була злісна і неслухняна дівчина, а молодша Олеся люба та тиха і всім їм послухна.

Нічо дивного, що серця батька і неньки мимоволі прихилили ся більше до молодшої донечки, що вони її, хоч і самі не свідомі були сего, більше любили, чим злісну і неслухняну Ганусю.

Бачила се Ганя, відчувала се. І чим більше серце батька та матери прихилило ся до любої та тихої Олесі, тим більше вона ненавиділа її.

— Гарнійша від мене і тому її так люблять! — говорила було собі. — І підлестити ся, прихлїбити ся уміє краще від мене. Ох, ненавиджу її, прихлїбницю!

І ненавиділа її, дуже ненавиділа. Та не бачила сего Олеся, не чуло сего невинне, любляче її серденько, що всіх рідних радоби пригорнути до себе, обняти! Вона всіх однаково любила, і свого батень

ка і мамусю стареньку і сестричку Ганусю.

А любила дуже, дуже.

І було сяде край Гані та цестить її ласкавими слівцями, найпринемнійші назви винаходить і ними називає її.

Та Ганя мов не чує сего. Сумна, понури сидить, не обзиває ся.

— Чого ти, сестричко Ганусю, серденько, чого все сумна, хмарна все така? Ану-но усміхни ся до мене любенько, усміхни ся, засмій ся, сестричко моя! — питає Олеся в Ганусі.

І возьме її за руку і загляне в очі...

А Ганя спустить очі до долу, бувало і відтупить сестричку від себе.

— Бачиш яка! І ще до мене підлещує ся! Думає, не знаю, чого їй треба! Гадає, що як буде лизати ся коло мене, то я і не замічу, як вона батькови та матери прихліблює ся. — пояснює собі булс Ганя Оле сині цестоші.

А Олеся думає собі...

— Не любить Гануся мене, не любить! І що я її зробила злого.

І посумніє тоді Олеся.

— Е, ні вона любить мене, лиш щось її долягає і вона тому неприступна така!

— скаже по хвили, надумавшись инакше.

* * *

— Ходім, Ганусечко, в гай на суниці!
Там їх тільки! Ходім! — сказала якось-ра-
пенько Олеся до Гані.

Ганя нічо не відповіла, мов не чула се
стрихних слів.

— Ідїть, ідїть, діточки! — каже батько.
— А котра з вас скорше і більше наабирає
тая нас, мене і маму, більше любить! — до
навжартом, уєміхаючись.

Жартом сказав, та не знав, як той не-
винний жарт поцілив в серце старшу доч-
ку, р... думку заняв.

— щож? Справді, — подумала собі —
як я скорше наабираю, може тогди мене
більше будуть любити від неї...

І захопила великий збанок.

— Ходім! — каже до сестри.

— Ходім! — сказала і Олеся.

Взяла і собі збанок тай вийшли.

* * *

Ранок був гарний, чудовий. Сонечко,
що лише піднялось і перші свої проміні
розсипало по кущах ліщини, по полян-
ках, встелених ріжнобарвними нестрими
цвітами, і привитало їх теплим поцілуєм.
Задрожали цвіточки, поворухнули ся їх

листочки та пелюстки, обтяжені росинками. В одушевленню немов хотіли віддати теплому ясному сонцю поцілун. А росинки жемчугом засіяли в сонячній проміню. Розлягся гай ранішнім співом пташок щебетюшок. Свіжий ранішній воздух ласкав пахощами, що їх лагідний вітерець довкруги розносив.

Дві сестрі увійшли в гай.

Олеся розрадувана, щаслива. Чар чудового ранка перелив ся в її чисту невинну душу.

Їшла весела, сміялась, жартувала, співала.

Не так Ганя. Вона немов не бачила сього чару, сеї краси, не чула співу пташок. Вся її думка блукалась коло одного питання...

— А що, як Олеся скорше і більше набирає від мене, що тогди? Тогди ще більше будуть її любити, а я, старша їх дочка, ще більше буду погорджена. Ні, сему не бути!

І вона щось судорожно стиснула в руці.

— Ну, сестричко, тепер розійдем ся,
— сказала Олеся — ти в одну, а я в другу сторону...

І розійшли ся.

І небагом в однім кінці гаю лунав веселий, дзвінкий, дівочий спів. Се Олеся співала. Як пташка перенорхувала вона з одного місця на друге, з веселою піснею на устах, безжурна, щаслива.

А на другім кінці тихо. Ходить Ганя сумна, нахмарена понура. Думка, що Олеся скорійше назбирає суниць, не дає їй спокою.

— Онаж все була звинийши від мене і зручнійша, і тепер готова скорійше звинити ся! А і бажане приподобати ся батькові таї неньці певно додасть їй охоти...

Так думала собі Ганя. Не знала бідна, що тамта і забула на батьків жарт, бо не думала про него. Не знала і того, що не суницями приеднуєсь серце батька і неньки, а серцем, не знала, бо не мала його для них. Її серце служило зазисть.

І занята думками невеселими, майже не збирала суниць, хотия їх довкруги було повнісенко.

Вже сонце високо було підняло ся, а Ганя еше і половини збанка не мала.

Наразі роздав ся з другого кінця клик...

— Ганю, Ганю! Ходи, я вже назби-
ла!

— Ух! Змія, гадина! — засичала Ганя
кріз зуби і вхопивши неповний збанок,
стрілою пігнала до Олесі.

Олеся зігнена шукала в корчі широ-
кого листя, щоби ним накрити назбирані
сувиці.

— Що, ти назбирала вже повний зба-
нок?

— Вже!

— Так скоро?

— Та де скоро, вже полудне туй туй!

А ти ще не назбирала?

— Ні! — засичала з досадою.

Олеся тимчасом нарвала листків і ста-
ла накривати збанок.

— Олесю, — каже Ганя напів грізним
голосом — дай мені свої сувиці, а возьми
собі мої!

Олеся підвела здивовані очі на се-
стру...

— На що їй сеї заміни? подумала, а
по хвили додала в голос спокійно. — Во-
зьми, як хочеш!

Сей спскій в голосі Олесі і се, що так
легко зреклася своїх сувиць, здивувало
Ганусю.

— Що се, що вона так спокійно віддає збанок? Щось в тім є? Ага знаю! Дає збанок, а в дома скаже, що він її. Не хочу, сама візьму!... Її ще більше любили би, а мене зненавиділа би! Ні, сего не буде! — скрикнула в голос.

— Чого? — спитала здивована Олеся.

— Лягай! — сказала остро Ганя.

— Пощо? — спитала Олеся, валякана вже незвичайним голосом смерти.

— Лягай! — скрикнула Ганя ще лютийше і грізнійше і трутила Олесю на землю та притолочила її колінами.

В її правиці заблис ніж...

— Ганю, Ганусечко, що тобі, що ти хочеш робити? — питала дрозачим з переляку голосом Олеся. — Ти збожеволіла! — скрикнула, побачивши в сестриній руці ніж.

— Збожеволіла, так! — закричала Ганя. Гинь, припохлібнице!

І вмить затопила в грудях сестри блискучий ніж і з Олесиних грудий бризнула кров червоним потоком.

— Ах! — зойкнула Олеся і віддала духа.

А її сестра і не подумала над тим, що сподіяла. Чим скорше забралась до копаня могилки. Не скоро ішло, бо копала ножем.

Викопала могилку, затигнула до неї сестринного трупа і присипала землею. Ніж закинула в корчі далеко і пішла з сестриним збанком домів.

* * *

— Чого так пізно? — спитала мати Ганю, коли вона входила в хату. — А де-ж Олесь?

— А чиж я знаю? Чиж я її пістунка? — сказала з огризом. — Я думала, що вона вже давно пішла! — додала по хвили. Занепокоїли ся старі.

— Що се такого, що її нема? Години минають за годинами, а Олесі нема і нема! Вже і вечір, а її таки не видати...

— Чому ти не кликала її з собою? — каже батько з докором до Ганусі.

— Я-ж кажу, що думала, що она вже давно дома! — відповідає Гануся відвертаючись.

— А деж її вона без тебе пішла! —

каже мати. — Она-ж тебе так любить! Не добра з тебе сестра, Ганю!

— Ой що недобра, то недобра! — каже батко.

Чує Ганя тії докори з уст батька і матери і чує zarazом, що серце її родичів еще більше відклонює ся від неї.

І она вперве задрожала, та не з жалю за Олесею, не від того, що стала душегубкою, сестроубійницею, ні! Лиш тому, що бачила, що все, що зробила, зробила на дурно, що тим способом не зеднає собі серця вітця і матери. Їй здавалось, що сестра еще і тепер з могили припохліблюєсь родителям.

* * *

Вечеріло. Сонце кинуло послідні свої проміня на кущики ліщини і полянки, покриті пестробарвним цвітем, посилаючи їм на добраніч прощальний поцілуй. Звільна розстелялась повсюди холодна темрява. Пташки, скриті в кущах, співали вечірню пісню.

Попри ліщинник йшов молодий подорожний. Мимоволі звернув зір на кущі. По серед них щось біділо ся. В вечірній те-

мряві здавалось йому, що се якийсь дух став
нув в гущи.

Але подорожний не улякав ся і звер-
нув ся в сторону корчів.

Був се корч, весь покритий густим бі-
лим цвітом. Здивувався; такого корча, з
таким цвітом, він як жив, не бачив.

І скортіло його уломити собі того цві-
ту, затикати ним капелюх.

Вломив. Дивить ся, а в пруті в сере-
дині серце таке широке...

— Гарна сопілка буде з того! — по-
думав.

І винайшов прут пригожий на сопілку
витяв його, сів під кущем тай став робити
сопілку.

Зробив, вложив в уста і заграє:

— Ой помалу малу, чумаченьку, грай
Та не врази мого ти серденька вкрай!
Мене сестриця з сьвіта згубила,
Ніж у серденько тай устромила! — за-
грала, заговорила сопілка.

Що се? Чумак слухає і своїм ухам не
вірить. Чи се справді, чи лишень ему при-
чуваєсь. Пробує вдруге, в третє; ні таки
виразно чує

— Ой помалу-малу, чумаченьку, грай
Та не врази мого ти серденька вкрай!
Мене сестриця з світа згубила
Ніж у серденько тай устромила.

— Щось оно значить, — подумав —
що звичайна сопілка так промовляє!

І заткнув дутку за пояс тай пішов
далше.

* * *

Іде, іде. В селі йому стемніло ся. Годі
під ніч далше пускати ся. От і просить
ся він до одної хати.

— Переночуйте мене! — каже. — Дур-
но не схожу.

— Та добре! — каже дід, бо то він був
Олесин та Ганусин батько. — Хати нам не
залежите...

І увійшов подорожний в хату.

Дивить ся він, а дід і баба чогось такі
сумні обое.

— Гм! — думає собі чумак. Щось то
вже е таке, що я нині, де не ступлю, куди
лише сум стрічаю! Зробив я сопілку,
так щож, так якомсь сумно грає та жалібно:
приходжу в хату і тут сум. Щож то таке?

На згадку про сопілку, добув він її з

за пояса тай заграє.

І грає-плаче сопілка, словами промовляє ...

— Ой помалу-малу, чумаченьку грай
Та не врази мого ти серденька вкрай!
Мене сестриця з світа згубила,
Ніж у серденько тай устромила...
Здивував ся дідує...

— Де ви — каже — такої сопілки добу-
ли, що так жалібно грає, та ще і промовля-
є словами?

— А — каже чумак — таки в вашім лі-
сі! Вертаю з ярмарку, хотів воли купити,
та не купив. От іду я вашим лісом, дивлю
ся, якийсь корч густим білим цвітом покри-
тий. Ог і вирвав я того цвіту, аж дивлю
ся, а в прутку серце таке широке. „Добра
сопілка буде“, думаю. Зробив сопілку, а
вона ось що!

— А дайте, я заграю! — каже старий.

— Нате! — каже чумак, і подав старо-
му сопілку.

Старий взяв і став грати.

— Ой помалу-малу, мій батеньку, грай
Та не врази ти мого серденька вкрай.
Мене сестриця з світа згубила,
Ніж у серденько тай устромила.
І грає сопілка і словами-слезами про-

мовляє.

Старий випустив сопілку з рук... Старише прочуте прошибло його душу.

— Гей жінко, жінко — вийкнув. Прийшла жінка з пекарні.

— А возьми сю сопілочку, та заграй.

— О, щось також.

Грай, конечно грай. Се важна сопілка.

Що діяти. Взяла би дутку, тай заграє...

Ой помалу-малу матуленько грай
Та не врази мого ти серденька вкрай

Мене сестриця з світа згубила,

Ніа у серденько тай устромила.

Стара гей скаменіла і слова не промовила.

Обоім стало ясно. Дочка їх сестроубійниці. Рипнули двері, увійшла в хату Гануся, воду внесла.

— Ану-но, Ганусю, возьми ось тую сопілочку, та заграй.

Взяла і заграла.

— Ой помалу-малу, душегубко грай
Та не врази мого ти серденька вкрай!
Ти мене, сестро, з світа згубила,

Ніж у серденько тай устромила..

Заграла сопілка, дівчина задрожала.

— Так, то ти убила її?! І скажи, що во
на тобі зробила, що завинила тобі? Вона ж
тебе так любила! — плакала, дорікала мати.

Дівчина бачить, що вже все вияви-
лось, що нінащо не здасть ся скривати, до
всього признала ся і з усього висповідала ся.

* * *

По нещасній Олесі обід [поставили, а
Ганусю громадським судом судили.

І засудили її на смерть.

Привязали до кінського хвоста тай ро
знесли по поли.

Давно, бачите, так жорстоко тай люто
карали. Такі часи були...

А Олесина калина й доси росте, пиша
є ся по гаях та людських садочках. Білий
її цвіт. . чиста невинність Олесі, червоні
коралі... кров з її серця, а широке серце
в прутю калини... безмежна любов до бать
ка, матери і сестри.

